

Műterem közösségi szemlélettel

szöveg: Somogyi Krisztina, fotó: Kenéz Gergely /Építész Stúdió

Az Építész Stúdióról legutóbb a Széll Kálmán tér tervezése kapcsán hallhattunk. A kortárs magyar építészet egyik legfontosabb műhelyének alkotásai országsszerte megtalálhatók: a Fény utcai és a Gödöllői piacok, a budapesti Medve utcai általános iskola, a Graphisoft park első épületei, a Népliget Center, Alkotás Point, a pécsi Kodály Központ és Barbakán ház, a Budaörsi Városi uszoda, a veszprémi Vadvirág Óvoda, avagy a bodrogkeresztúri Füleký Borászat nemcsak a szakma által díjazott alkotások, hanem a hétköznapokban kiválóan teljesítő épületek. A műterem nevének semlegessége lényegi módon vall arról a közösségi tervezési szemléletről, ami 25 éve jellemzi őket. A fiatal vezetőtervezők közül Félix Zsolttal, Fialovszky Tamással, Hőnic Richárddal és Sólyom Benedekkel beszélgettünk.

Növényekkel és padokkal tagolt, párasított belső gyalogos zóna a Széll Kálmán téren

Az építészeti félig mérnöki tudomány, félig művészet. Utóbbi hagyományosan egy alkotó elme, kreatív géniusz munkájaként képzeljük el. Az épület elkészülése ugyanakkor mindig csapatmunka, számos tervező és szakember vesz részt benne. Zenei analógiával élve a zeneszerző egy személy, a csapat, a zenekar, a mű megszólaltatásához kell. Ti erről másképpen gondoltok?

FZs: A rendszerváltás után közvetlenül két neves mester, Cságoly Ferenc és Pálffy Sándor alapították az irodát, de még sem saját magukról nevezték el. Azért Építész Stúdió a nevünk, mert nem egy személyhez kötődő praxis vagyunk, hanem csapatként működünk. Úgy gondoljuk, hogy az építészet az első pillanattól kezdve csapatjáték. Az induláskor a vezetők a műtermet feltöltötték éppen végzős fiatalokkal. Ezek vagyunk mi. Legelőször a Richárd jött 91-ben, Bencével mi 92 óta vagyunk itt, Iván 93-ban kapcsolódott be, Tamás is 20 éve érkezett.

SB: Tetszik a zenei analógia: mi úgy működünk, mint egy jazz csapat, ahol nincsenek a szerepek leosztva, nincs karmester sem, hanem improvizációról van szó. A szerepek is ennek során alakulnak ki. A munkánk beszélgetések során jön létre.

– Ikonikus alkotásokatok a pécsi Kodály Központ. A kritika kiemelte az épület formai tisztaságát, csigának nevezte el a szakma is, a köznyelv is. Azt hinné az ember, egy ilyen erős, szimbolikus forma egy ember fejéből pattan ki, egy alkotó víziója.

HR: A klasszikus szerzői indíttatású munkában valóban így szokott lenni, de mi fordított módszerrel dolgozunk. Begyűjtjük az információkat, a hatásokat, élményeket, értelmezzük a programot és a helyet, majd összegyűrogtatjuk. A kiindulás racionális, de mint a térsztagyúrás során, miután minden adalékot beleraktunk, egyszer csak elkezd élni az anyag. Előjönnek

olyan építészeti megoldások, amelyek a beindított, élő folyamat belső következményei. A Kodály Központ tervezésekor annyit tudtunk, hogy van egy koncertterem, amit támogat sok más funkció. Rendet akartunk tenni: lett egy mag, körülötte kiszolgáló terekkel. Egy adott ponton ránéztünk a tervre, amely úgy viselkedett, mintha a magra rá akarna tekeredni valami, és ráismertünk egy csigaformára. Ez újabb asszociációkat hozott magával. Tehát nem egy ötlet volt a forma, hanem maga a tervezés alakította ilyenre.

– Ki dönt arról, hogy melyik munkát vállaljátok el? Nagyon sok irányban nyitottak vagytok, de azért többségében középületeket terveztek. A Széll Kálmán tér pályázatán például miért indultatok el?

FT: Szerintem nem lehet szétválasztani a várost épületekre és terekre, az egész szövet együtt maga a város. A Széll Kálmán tér előtt is foglalkoztunk közterekkel. A stúdió indulásakor Cságoly Ferencsel több értékhatást készítettünk. A 90-es évek elején felül akarták vizsgálni az érvényben lévő szabályozási terveket, ehhez kértük tőlünk segítséget. Feriek összeállítottak egy nagy csapatot különböző szakemberekből és kidolgoztak egy metodikát arra, hogyan érdemes elemezni a városrészt.

SB: A karakter metodikának volt egy objektíven mérhető vizsgálatsora és egy szubjektív karakterhez kapcsolódó sora is. Az épített környezet minden elemét vizsgáltuk: zöldfelületet, az épített tömegeket és a tömegek közötti tereket, majd analógiákat, párhuzamokat hoztunk a jelleg meghatározására. Mi ezen nevelődtünk.

– A Széll Kálmán téren melyek voltak az értékek?

FT: A legfontosabb a legyező épület megtartása volt. Kezünkbe akadt egy átadáskori

A téren kialakított helyiségek még keresik gazdájukat

fotó, ami a legyező belsejéről szól. Meggyőző volt, azután már nem volt kérdés a megtartása. A körülötte lévő épületekről azonban más volt a véleményünk. Felülbíráltuk az eredeti elképzelést, a csatlakozó, hosszanti épületeket elbontattuk, a legyezőt kiemeltük a környezetéből.

FZS: Biztosak voltunk abban is, hogy az órának valamilyen formában, ugyanazon a helyen meg kell jelennie. Nem a fizikai megjelenését, hanem a kollektív emlékezetben betöltött szerepét tartottuk értéknek.

–Építésként mit láttok szépnek a legyezőben?

FT: Inkább mérnöki bravúr ez a látványos, tiszta szerkezet. Ha értelmezni akarjuk, jelentéseket keresünk, sok mindent bele lehet látni, így a metróból kiáramló tömeget, energiát is.

HR: A legyezőszerű, fölnyíló forma teljesen összhangban van azzal, hogy alulról áramlik ki a tömeg. Maga az alapozdulat jól sikerült. Érdekes, hogy a keresztcsárny teljesen szervesen kapcsolódott ehhez a történethez.

SB: Fontosnak gondolom, ha egy helyen minden kornak megrajzolódik a lenyomata. A Széll Kálmán teret környező épületek lényegét tekintve egységes történeti korból származnak, az állomásépület viszont egy másik kor egyértelmű állásfoglalása, tipikus korlenyomat. Hiba lett volna eltüntetni.

– Adottság volt a közlekedési koncepció is, amit egy megelőző közbeszerzési eljárás eredményeként erősen ajánlottak az építészeti pályázat résztvevői számára. Egyértéttetek velem?

FT: Ha építészeket arról kérdezel, hogy jó volt-e a meghirdetett kétlépcsős folyamat, tehát, hogy a közlekedési közbeszerzési folyamat megelőzte az építészeti pályázatot, akkor szerintünk ez nem a legokosabb konstrukció. Sokan mondták, hogy inkább sminkmestert kerestek a térhez, mint sem építész. De az elmúlt 20 év építészeti felvetései, nagy gesztusai nem tudtak megvalósulni. Nem volt realitásuk. A kiírási metodika mellett azonban a folyamatot végig lehetett vinni. Ezt el kellett fogadjuk.

HR: Nagyon szűkek a környezet adottságai, minden döntés számos új problémát hoz magával, gyakorlatilag egy egész városrészt kellene újraszervezni. Ez azonban ma irreális, azért is buktak el a korábbi, átfogóbb jellegű változatok. Ugyanakkor nekünk célunk volt a közlekedési rendszer

A legyező betonépülete határozta meg az új épített elemek megjelenését

A forgalmas megállóban és minden arra alkalmas helyen megjelenik a növényzet tájépitész: Szakács Barnabás

humanizálása. Szerintem ez olyan jól sikerült, hogy végül még is minőségi fordulatot vett a tér. Átlényegült. Ha visszagondolunk arra, hogy régen a Moszkva téren gyakorlatilag vasúti vágányokra jöttek be a villamosok és azok között botladoztak a gyalogosok, érezhető a különbség.

FT: A mi elképzelésünkben a téren a gyalogosoké a főszerep. Bár ez egy átszálló csomópont, ahol napi szinten több mint 200 ezer ember halad át, mégis volt bennünk egy vágy, hogy más funkcióknak is találjunk ott helyet. Nem volt könnyű: részletes utasszámlálási adatok álltak a rendelkezésre, hogy mely átszállási irányokba hány ember, milyen eloszlásban halad a nap folyamán. Ez kirajzol egy nagyon kemény struktúrát.

HR: Elfogadtuk ennek a prioritását, de az adottságként kapott vágányháromszögön belül kialakítottunk egy tiszta belső tér-részt, amely teljesen védett, szabad gyalogos terület, ahol akár a gyerekek is szaladgálhatnak. A perontetők, az új lépcsős terasz, maga a régi legyező épület jelölik ki ezt a belső, védett zónát. Ezt övezi egy második zóna, ami az autóforgalomig tart,

végül jön a külső zóna, a határoló tömbök gyalogos felülete.

– A növényekről hogyan gondolkodtatok?

HR: Végig érzékelhető volt az a laikus elvárás, hogy legyen park a Széll Kálmán tér. De nem ez ott a valóság: ismétlem, hogy 200 ezer ember megy át rajta. Ez egy közlekedő tér. Ennek ellenére a növényzet kérdése nagyon fontos volt számunkra, *Szakács Barnabás* tájépítéssel dolgoztunk együtt. A kitaposási modell segítségével terveztük a teret, fontos volt, hogy a legnagyobb csapásirányba ne kerüljenek nagy zöld foltok, mert a pihenőzónák nem zavarhatják a tömegek áramlását.

FZS: A zöldfelület nagysága nem az egyetlen fontos kérdés, a fák telepítése talán lényegibb, mert árnyat, jó levegőt a fa lombja ad, nem a fű. Ahova lehetett, ültettünk. Most még picikék, sajnos néhány el is száradt, de pár év múlva majd komoly nagy fák lesznek belőlük. Meghatározó élményem volt, hogy mennyire komplex akár egy-egy fának a kérdése is, a laikusok számára elképzelhetetlen, hogy mennyire

sokszereplős egy köztér-felújítás. Evidens, hogy legyen minél több fa, de az adottságok nem jók. Rengeteg közmű megy keresztül a téren, amelyeknek a védőtávolságát be kell tartani. Drasztikusan lecsökken a terület, ahova ültetni lehetett. A villamosvezetőt sem zavarhatja a fa az útvonal belátásában. A felső vezetékekre sem nőhetnek rá a fa ágai. A fa útban lehet a gyalogos közlekedésnek is. Amikor a különböző szempontokat egymásra vetíti az ember, hirtelen elfogy a hely.

– A Margit körúton viszont lett egy komoly fasor, a járda is sokkal szélesebbnek tűnik. A térfal előtti rész jellege alapvetően fog megváltozni.

FT: Tényleg nagyon szép része lett a térnek a Margit körüti rész, a fasorok majd 20 méteresre nőnek. Elsőként nem is szoliter fákra, hanem hármas facsoportokra gondoltunk, de ezt végül nem sikerült megvalósítani. Pedig a fák viszonylag közel ültetve még erősebb zöld tömeget tudtak volna képviselni. Ettől azonban megijedtek az itthoni parkfenntartók. A fasor nemcsak elválasztja a kétirányú forgalmat, hanem

Két ikonikus, a kollektív emlékezet számára fontos elem: a felújított, legyezőnek nevezett állomásépület és egy új óra a régi helyen

A pihenők, találkozóhelyek és zöld foltok a nagy csapásirányok szélén alakultak ki

egyben az is a szerepe, hogy a másik két oldalt lévő zöld rézsúre válaszolva, itt is zöld felület határolja a teret. Hosszú távon egy zöld gyűrű övezi majd.

– *A téren lévő bútorok többsége betonból készült és erőteljesen formált. Jellemzően hegyesszögű, kissé szúrós tárgyak ezek. Hogyan alakult ki ez a forma?*

FZS: Én úgy emlékszem, hogy a legyező szigorú formavilága foglalkoztatott minket.

FT: A tér belső háromszögét a vasútpálya rajzolta ki, ez is hegyes háromszögű.

HR: Felszerkesztettük a térre a közlekedési irányokat. Az átvágós irányok is hegyesszögben metsződnek. Persze a bútorok formája dizájn döntés is: a dinamika fontos volt számunkra. Abba az irányba akartuk vinni a teret, hogy ez egy dinamikus, „mozgós” tér, nem pedig lekerekített, nyugalmas, üldögélős. És persze ez a formakincs tetszett is, közel áll hozzánk.

– *A fák és a növények kapcsán beszélünk a számtalan kötöttségről. Nem volt eddig szó a sok-sok tábláról és oszlopról, amelyeket a különböző szolgáltatók raknak ki. Építésként lehet-e ezekkel tenni valamit?*

FT: Szándékunk volt, mert jelenlétük erőteljesen befolyásolja az összhatást. A tervezés elején igyekeztünk kontrollálni a közlekedés tervezését, hogy minél kevesebb oszlop, tábla, lámpa és kábel legyen. Minden szolgáltató külön oszlopban gondolkodik, külön terven jelöli azokat más-más logika szerint. Amikor összesítettük, 600-nál több kihelyezett elem volt. Elszörnyedtünk. Hosszas egyeztetést követően sikerült úgy 60%-

ra csökkentenünk a számukat. Egyesével kellett megküzdeni értük. De a kivitelezés során sajnos visszaduzzadt valamennyit. Ma Magyarországon a szolgáltatók csak a saját rendszerükben képesek gondolkodni.

– *Mindannyian biciklivel jártok. Ez mennyire volt fontos a tér tervezésénél? A biciklis közlekedés szempontjából a 70-es évek óta a város jelentősen megváltozott.*

FT: Nap mint nap itt kereközünk keresztül, úgyhogy a megoldás keresése evidens volt számunkra. A kiírásban nem kapott a biciklis közlekedés nagy hangsúlyt, sikerült kicsit jobb irányba elmozdulni. Behatároltak a lehetőségek, itt is pro és kontra szempontok vannak. Nagy kérdés volt, hogy a vágányháromszögön belülré bejöhettek-e a biciklisek? Kényelmes lenne lerakni azokat egészen közel a legyezőhöz, viszont zavarná a belső tér gyalogosforgalmát.

– *A prioritások mérlegelése kapcsán biztos felmerült, hogy kinek készül a tér?*

FT: A legelején sokat foglalkoztatott minket, hogy a különböző térhasználatokat hogyan lehet elhatárolni, megoldani. A Széll Kálmán tér izgalmas hely, ugyanúgy jelen van a nyugdíjas korosztály, akik itt várják be egymást, hogy együtt induljanak kirándulni a budai hegyekbe és a fiatalok, akik innen indulnak bulizni. Kimondottan törekedtünk különböző karakterű helyek létrehozására, amit egy adott korosztály jobban magáénak érezhet. Ez részben visszaigazolólag: az ücsörgős terasz elég jól működik a fiatal korosztály körében,

ezt így is gondoltuk. A kisebb gyerekek szeretik a kis vizes játékot. Ami nagyon hiányzik még, az az élet. Várjuk, hogy az üzlethelyiségeket kiadják, reméljük, hogy a könyvesbolt visszakérül, és a jó vendéglátóhelyek is fontosak. Az alagút melletti sarkok kifejezetten erre lett kitalálva.

– *Akkor a közlekedés, az áthaladás mellett még is csak tartózkodási helyként is gondoltok a térre.*

FZS: Igen, ez is fontos: a perem mentén vannak a nyugodtabb helyek, ahol el lehet időzni. Szerintem ma éppen az jellemzi a várost, hogy minden szegletükben élni akarnak a köztérek. Egyméteres teraszra is kitesznek két széket a vendéglátók, és le is ülnek rá az emberek. Ez egy új jelenség. Az emberek szeretnék kommunikálni egymással. Ez nagyon tetszik.

HR: Pár éve Németországban csodálkoztam rá, hogy mikor én majd megfagytam télidőben, a helyiek kinn ültek és söröztek a teraszon. Úgy akarták érezni magukat, mint ha a mediterrán vidéken lennének. Ugyanez van Budapesten is. Nézd meg! Télen gázgökök mellett kint ülnek az emberek. Az utcán lehet találkozni, beszélni, a közösségi érzés ma újra fontos. Ebből a szempontból a Széll Kálmán térnek nagyon jó adottságai vannak: központi helyen van, és nap mint nap áthalad rajta a budai lakosság.

– *A közösségi jelleghez mindig visszanyarodunk, ha veletek beszéllek, legyen az épület, köztér vagy alkotómunka. Az Építész Stúdió megalapításának 25. évfordulóját is sajátosan ünnepeltétek meg, pályázatot írtatok ki. Miért?*

FZS: Minket komolyan érdekel a másokkal való párbeszéd, a nyitott helyzetek. Nem akartunk vaskos albumot vagy kiállítást. A kiírásnak is az volt a lényege, hogy ne a Stúdió munkásságát örökítse meg a pályázó, hanem a munkáinkat dobbantónak használva új, önálló alkotással álljon elő. A nyertes animáció volt a legelrugaszkodottabb, legszabadabb alkotás, azért választottuk ki.

– *Most is sok fiatal van nálatok?*

FZS: Mi is azok vagyunk. Komolyra fordítva a szót: a válság alatt nekünk is voltak nehéz éveink, de egy éve ismét vannak nálunk pályakezdő fiatalok négyen is. Jelenlétük nagyon inspiráló. A közösség mindig gazdagodik a friss energiákból és az új gondolatokból. ●